

Художня терапія нового масштабу: від ескізу ДО ВИСТАВКИ Art Therapy on a New Scale: From Sketch to Exhibition

УДК 615.851:7.04(075.8)

DOI: 10.31500/2309-8813.20.2024.319110

Світлана Роготченко

Доктор філософії з культурології, науковий співробітник
відділу методології мистецької критики,
Інститут проблем сучасного мистецтва НАМ України
e-mail: tsv-inform@ukr.net

Svitlana Rohotchenko

Ph.D. in Cultural Studies, Research Fellow in the Department
of Art Criticism Methodology, Modern Art Research Institute
of the National Academy of Arts of Ukraine
orcid.org/0000-0002-6353-8591

Анотація. Сьогодні майже кожне дослідження, наукова стаття чи виступ на конференції торкається теми російсько-української війни. Не стала виключенням і художня творчість: змінилися головні теми, з'явилися нові імена і навіть нові напрямки у мистецтві. Першими відгукнулися на потреби воєнного часу молоді митці — студенти, які масово почали робити плакати на кричущі теми дня і оприлюднювати ці твори у соціальних мережах. Однією з перших мистецьких платформ стала «Вольнано́ва». Вона була зареєстрована 28 березня 2022 року і відразу активно включилась у просвітницьке життя. Від літа 2022 року запрацювали виставкові проекти. Зображальне українське мистецтво почало масово використовувати одну зі своїх головних функцій — комунікативну, і для багатьох людей, які були травмовані війною, це стало психологічним порятунком.

Ключові слова: художня терапія, художня творчість, виставкова діяльність, митець.

Об'єкт пропонованого дослідження — зображальне мистецтво України на початку повномасштабної фази російсько-української війни. **Предметом** дослідження обрано культуротворчі інтенції арттерапії на базі досвіду платформи «Вольнано́ва» та виставкової діяльності НСХУ та ІПСМ НАМ України протягом 2022–2023 років.

Мета статті — визначити гармонізуючі функції арттерапії на прикладі виставкової діяльності та особливостей висвітлення цієї теми у медіа на початку великої війни.

Завдання дослідження — охарактеризувати виставкову діяльність в Україні на базі інтернет-платформи «Вольнано́ва», художніх виставок у рамках платформи НСХУ «Нескорені міста України», проектів ІПСМ НАМ України, а також творчі ініціативи українських митців 2022–2023 років.

Виклад основного матеріалу. У статті головного редактора журналу НСХУ «Образотворче мистецтво» (№ 3–4, 2023) Володимира Петрашика читаємо: «Дуже часто з десяток років ми помічали, як культуру влада “відсувала” на задній план. Уважаємо це великою помилкою, адже культурне та розвинуте суспільство не могло допустити протиріч із мовою, національними меншинами, зрештою — зниженням рівня патріотизму, що певною мірою і призвело до війни» [4]. Стаття називається «Виграємо війну — відбудуємо культуру!». Багато митців, мистецтвознавців, культурологів із перших днів війни добровільно пішли у загони територіальної самооборони або були призвані до війська і опинилися на фронтах, де зі зброєю у руках боронять свою землю. На жаль, є й такі, хто повернувся на щиті. Громадянське суспільство розставило свої акценти. Закриті виставкові

зали та музеї не зупинили виставкову діяльність українських митців. Навпаки, культурна спільнота самоорганізувалася і трансформувалася у могутній інтелектуальний щит держави.

Виставковій діяльності часів воєнного лихоліття — від лютого 2022-го до сьогодні — було присвячено мистецтвознавчі та культурологічні матеріали й дослідження. Це статті В. Бурлаки, Г. Вишеславського, О. Денисенко, В. Єфремової, О. Загаєцької, Г. Іванюшенка, О. Ковалю, О. Котляр, А. Логова, Ж. Невкритої, А. Носенко, О. Петрової, О. Рафальської, О. Роготченка, С. Роготченка, М. Семенової, А. Сидоренка, Г. Скляренко, З. Чегусової, К. Чернявського, А. Швидюк-Богдан, Н. Шпитковської та інших.

Першою професійною мистецькою платформою України у стані війни стала «Вольнано́ва». «Уже на початку березня 2022 під кураторством О. Гладун, О. Роготченка, С. Роготченка, І. Яковець запрацювала платформа «ВОЛЬНАНОВА», де спочатку студенти закладів вищої мистецької освіти, а потім і викладачі, члени НСХУ, а тоді і воїни, які перебували на фронтах, почали малювати плакати і малюнки на тему війни і виставляти їх у соціальній мережі «Фейсбук». Набравши обертів, проєкт «ВОЛЬНАНОВА» протягом перших місяців війни експонував у мережі до 10–15 творів щоденно. Станом на жовтень 2022 кількість зареєстрованих на платформі митців, включно з корифеями вітчизняного мистецтва, такими як Віктор Сидоренко, Андрій Чебикін, Анатоль Горбенко, Костянтин Чернявський, Віктор Ковтун та багатьма іншими, досягла більш ніж 200 художників», — читаємо у матеріалі «Арттерапія української війни. Історія. Початок» [7]. Уже на другий тиждень війни у бомбосховищі Черкаського обласного художнього музею запрацювали мистецтвознавці. Справа була нова і тому не все вдалося одразу. Постійно зникав інтернет, але організатори працювали цілодобово. Вони й жили у підвалах цього храму мистецтва. У хвилини, коли зв'язок з'являвся, працівники музею встигали викласти на платформі нові плакати, що почали надходити на електронну адресу. Сьогодні це вже історія. Ось що можна прочитати у інформаційному листі тих часів стосовно акції: «Міжнародна

мистецька акція «ВОЛЬНАНОВА» присвячена героїчному супротиву українського народу проти російських окупантів у російсько-українській війні та майбутньому розквіту України. Організаторами виступає культурно-мистецька спільнота України. Усі роботи можна побачити на соціальній медіа-платформі Behance».

Співорганізаторами «Вольнано́ва», разом із Національною спілкою художників України та Черкаським обласним художнім музеєм, виступила кафедра дизайну Черкаського державного технологічного університету. Кураторами та співорганізаторами проєкту стали:

– Олексій Роготченко — доктор мистецтвознавства, професор, член НСХУ, член-кореспондент НАМ України, заслужений діяч мистецтв України, голова секції критики та мистецтвознавства КО НСХУ;

– Костянтин Чернявський — голова Національної спілки художників України, заслужений художник України, кандидат мистецтвознавства, доцент;

– Ольга Гладун — кандидат мистецтвознавства, доцент, заслужений діяч мистецтв України, директор Черкаського обласного художнього музею;

– Інна Яковець — доктор мистецтвознавства, професор, завідувачка кафедри дизайну Черкаського державного технологічного університету;

– Світлана Роготченко — доктор філософії, науковий співробітник відділу методології мистецької критики ІПСМ НАМ України.

Всеукраїнська акція «Вольнано́ва», ініційована у перші дні повномасштабного вторгнення з метою об'єднання зусиль культурної та освітнянської спільноти на культурному та інформаційному фронті задля привернення уваги усього цивілізованого світу до війни, для підтримки морального духу українського народу, виконання культурним фронтом своєї професійної місії, триває донині.

Куратори запропонували завдання, які були оприлюднені у широкому доступі:

– створення яскравих художніх образів і візуальних меседжів з висвітлення ідеї свободи нації, права на її самоідентифікацію та збереження миру у світі;

- формування національної ідентичності;
- висвітлення проблеми геноциду;
- увічнення героїзму й жертвності українців;
- збереження історичної та культурної пам'яті про захисників та загиблих під час російсько-української війни;

- візуалізація образів майбутнього розквіту та відродження України;

- формування у молоді активної життєвої позиції, готовності брати участь у суспільному й культурному житті на міжнародному рівні.

Категорій було дві: «Арт» (живопис, анімація, ілюстрація, фотографія, міксмедіа тощо) та «Дизайн» (плакат, моушн-графіка, типографіка, експериментальний дизайн тощо).

Були оприлюднені умови участі в акції:

- до участі запрошувалися професійні художники, дизайнери, студенти мистецьких навчальних закладів;

- учасники (за бажанням) мали заповнити реєстраційну анкету в довільній формі та надіслати роботу з коротким описом (концепцією) на адресу: art.museum.design@ukr.net (ця адреса була надана також для комунікації);

- робота могла бути виконана індивідуально або колективом авторів;

- кількість поданих робіт необмежена.

- формати файлів — JPG чи TIFF, роздільна здатність — 300 dpi, реальний розмір роботи — А1;

- термін подачі заявок — безстроковий;

- участь — безкоштовна;

- мова заходів — українська, англійська (з часом додалася польська, французька, німецька).

Організатори обіцяли, що подані роботи будуть репрезентовані на офіційних сторінках музеїв України у соцмережах фейсбук та інстаграм та в інших медіа (так і сталося!). Виставку робіт планувалося провести одразу після перемоги (місце проведення — один з провідних художніх музеїв України). За результатами виставки буде видано каталог. Оргкомітет акції залишав за собою право оприлюднити імена організаторів, кураторів та учасників відразу після перемоги. Це було зроблено спеціально, аби не наражати на можливі неприємності тих митців, які прислали свої твори з окупованих територій.

Насправді виставки були організовані вже під час війни. Від початку війни тематичні виставки мистецької акції «Вольнанова» проходять на онлайн-платформі Черкаського художнього музею. Учасниками акції спочатку стали дев'ять інституцій (згодом число їх значно збільшилося). Були представлені роботи професійних митців, студентів, викладачів:

- Черкаського державного технологічного університету;

- Київського національного університету технологій та дизайну;

- Київського національного університету культури і мистецтв;

- Київського політехнічного університету;

- Херсонського національного технічного університету;

- Інституту мистецтв Київського столичного університету ім. Б. Грінченка;

- Національного лісотехнічного університету України;

- Національної спілки художників України;

- Сумської обласної організації НСХУ.

На сьогодні загальна кількість поданих творів налічує понад 300 робіт.

Організатори і куратори постійно контактували з учасниками. Оперативно працювали колеги з Черкаського громадського телебачення: інтерв'ю з кураторами Ольгою Гладун, Олексієм Роготченком та Інною Яковець побачила уся країна. Було підкреслено, що акція організована для професійних митців, художників, дизайнерів, студентської молоді — всіх, хто мовою мистецтва здатен передавати думки, емоції, почуття, що виникали з перших днів, з перших хвилин війни. За словами кураторів, головною ідеєю було те, щоб розповідати про війну саме зараз, сьогодні — у лютому, березні, квітні 2022 року. Безперечно, віра в перемогу була і в перших роботах, та з часом можна простежити ще більші зміни у бік позитиву. Кольори ставали яскравішими — як візуалізація образів майбутнього розквіту та відродження України. «Перемога буде за нами!» — наголошували усі плакати. Роботи мистецької акції «Вольнанова» двічі експонувалися у Черкаському державному технологічному університеті та двічі — у Черкаському обласному художньому музеї,

відбулася виставка в Києві та у Центрі надання адміністративних послуг Черкаської міської ради. Онлайн-виставку робіт було організовано у Херсонському національному технічному університеті.

У червні 2024-го виставка робіт мистецької акції «Вольнанова» за участю черкаської дизайнерки Ірини Дикої відбулась у м. Лімож (Франція). Вона була організована асоціацією «Ukrainka Limoges» та мерією міста в рамках мистецького проекту «Art Paradis», який був покликаний ознайомити французів із українською народною культурою.

Буквально з перших днів війни переважна більшість художників, дизайнерів та мистецтвознавців доєдналися до мистецького опору. Багато хто з них вдень стояли на постах, допомагали вивозити поранених та тих наших співвітчизників, які потрапили у окупацію, розбирали знищені будівлі, організовували пункти харчування, вивозили власним транспортом продукти харчування у зони бойових дій, а вечорами у холодних майстернях митці працювали, створюючи плакати, малюнки і навіть великі живописні твори. Під ворожими обстрілами і бомбовими ударами працювали митці Чернігова, Харкова, Сум, Києва, Полтави, Кривого Рогу, Херсону, Миколаєва та багатьох інших міст. Навіть маючи можливість виїхати за кордон, переважна їх більшість залишилася в Україні.

До інтелектуального культурного опору долучилася Національна спілка художників України. Керівництво НСХУ за кордон не поїхало. Уже в червні 2022 року у залах Центрального будинку художника у Києві було відкрито масштабну виставку «Маріуполь — душа України». А кількома тижнями пізніше запрацював наступний художній проект — «Патріотична художня виставка», яка після закінчення експонування у Києві переїхала до виставкового залу Івано-Франківська, а згодом — до міського музею у Кам'янському. До організацій цих та багатьох інших великих і малих художніх культурно-мистецьких проектів долучилися обласні та міські державні адміністрації. Акції мали широкий розголос і резонанс. Це було дуже важливо з соціокультурної точки зору. Митці не зрадили державу:

вони виборювали перемогу на своєму робочому місці. Кількість відвідувачів художніх виставок 2022 року перевищувала показники аналогічних акцій, що проходили у мирний час.

Принципово новий досвід — акції з артистичної терапії. На художні виставки люди приходили, щоб одержати підтримку. Популярними і бажаними для експонування стали сюжети з учорашнього митного життя: пейзажі, натюрморти, квіти. Митці, які не мали на той час змоги працювати у своїх майстернях, приносили на виставки твори, що були написані раніше. Творилося диво: зображальне мистецтво перетворилося на лікаря. Стомлені блекаутами, нестачею води і тепла люди йшли у виставкові зали, аби зарядитися енергією радості, яку випромінювали твори. Можливість спілкування з мистецтвом і між собою зробили художні виставки місцями бажаних зустрічей. Образотворче мистецтво лікувало душі людей.

Ще одним важливим аспектом культурного життя у воєнний час стало розуміння того, що країна єдина. Сьогодні це може здаватися парадоксальним, але у перші пів року війни митці спромоглися передавати свої твори на художні виставки з різних куточків країни. Живописні роботи їхали як із міст Заходу України з гуманітарною допомогою, перекладним транспортом (переважно з волонтерами), так і зі Сходу. У Києві на той час ще не працював транспорт і люди йшли пішки. Вони несли через усе місто свій живопис, графіку і навіть скульптуру з художніх майстерень до виставкового залу. Відбувався процес реального об'єднання і підтримки. Це були акти не удаваного, а справжнього патріотизму. Голова НСХУ Костянтин Чернявський так згадує виставкову діяльність першого року війни: «Наступним вагомим культурно-мистецьким проектом Національної спілки художників України спільно з Українським культурним фондом та Агенцією регіонального розвитку Таврійського об'єднання територіальних громад став проект "Херсонщина — це Україна". Презентація проекту відбулась у Києві у ЦБХ в грудні 2022 року за відсутності світла й тепла, проте зігрівало тепло сердець і спільна мета. Проект мав своє виставкове продовження. Після

Києва були Тернопіль, Хмельницький, Вінниця, Трускавець, Дрогобич, Люксембург. Важливо, що серед експонентів цієї патріотичної мистецької акції є художники з міст, які окуповані або пережили окупацію, що надзвичайно важливо для самих авторів, адже, попри російську агресію проти України, своєю творчістю художники наголошують — життя триває» [8]. Показово, що міста Дрогобич і Люксембург перелічені в одному реченні через кому. Зацікавленість різних соціумів у кризовий час мистецтвом країни, що веде кровопролитну визвольну війну, об'єднує людей із різних країн світу. Якщо українського глядача таке мистецтво лікує і заспокоює, надихає, прославляючи героїв та їх подвиги, то закордонним поціновувачам мистецтва відвідини такої експозиції надають доступ до інформації почуттєвого рівня, бо багато важливого не оприлюднено й досі.

Херсонські художники, особливо молоді дизайнери, з перших днів роботи платформи «Вольнанова» брали участь у боротьбі з ворогом своїми актуальними плакатними творами. Куратори платформи спеціально не підписували плакати учасників, які перебували на тимчасово окупованих землях, побоюючись репресій щодо них з боку загарбників. Станом на літо 2024 року за кордонами України вже експонувалися сотні художніх проєктів. Інформація шириться світом.

Для нашого дослідження важлива фіксація факту. Люди, які мешкали на тимчасово окупованих територіях, чинили опір, виходили на мітинги і демонстрації, наражаючи себе на смертельну небезпеку. Від перших акцій непокори, що розпочалися у окупованому Херсоні вже у лютому 2022-го, до останніх, які проходили в кінці квітня, коли рашисти почали застосовувати проти мирного населення сльозогінний газ, в усіх мітингах брала участь відома херсонська дизайнерка, професорка, докторка наук (на той час завідувачка кафедри дизайну Херсонського національного технічного університету) Олена Чепелюк. Рік по тому, 11 липня 2023 року, журналістка, головна редакторка інтернет-видання «Кавун.Сіті» Євгенія Вірлич візьме інтерв'ю у Олени Чепелюк, яку 29 червня 2023 року

колектив університету обере на посаду ректорки. Кілька цитат зі статті: «2022 рік змінив життя багатьох херсонців, зокрема й Олени Чепелюк, яка 41 день провела в окупації. “Ми ходили на мітинги проти росіян. Але в той момент, коли чоловіку моєї сестри, який був поруч, димова шашка прилетіла в живіт, я зрозуміла, що в мене кріпне така лють: іще тиждень-два — і я буду вести партизанську діяльність. Я не могла сидіти на місці. Викладачі, вчителі, випускники дійсно були важливими для росіян. Під час окупації росіяни викрадали вчителів і викладачів, змушували співпрацювати”» [2].

Весна 2023-го запам'ятається жителям Кривого Рогу та Кам'янського, що на Дніпропетровщині, початком унікального проєкту «Кривий Ріг нескорений». Для міста це була неабияка подія.

У серпні 2023-го, незважаючи на потужні обстріли, на художній виставці «Миколаїв нескорений» у виставковому залі міста, де практично всі величезні вітринні вікна були вибиті вибуховою хвилею і замінені аркушами фанери, вперше за часи війни зустрілися миколаївці та гості міста. Авторка цієї статті була присутня на її відкритті. Подія стала справжнім мистецьким святом. Люди були у піднесеному настрої, святково одягнуті, грала музика. Стомлені жахіттями війни, бомбовими та артилерійськими ударами, митці й шанувальники мистецтва сприйняли подію як найкращі ліки від постійних стресів.

У Чернігові та його околицях восени 2023 року ще скрізь можна було бачити наслідки ворожого вторгнення. На вулицях стояв запах згарищ, у самому центрі міста обгорілі конструкції зруйнованих багатоповерхівок нагадували про жорстокі бої, ліси навколо були ще заміновані... На подвір'ї Будинку творчості художників у Седневі — розтрощена техніка, понівечені будівлі, бруд, сміття, порожні пакети з червоними зірками від їжі. Приміщення Чернігівської обласної організації НСХУ та її виставкова зала сильно постраждали від прямого влучання бомби у внутрішній двір установи. Та попри усі негаразди місто працювало. Не припинялося й творче життя: художнику треба працювати для глядача — це закон. НСХУ за підтримки Чернігівської обласної ради організувала і успішно провела

виставку «Чернігів нескорений». На відкритті було дуже багато людей. Побоюючись провокацій та обстрілів, керівництво попросило відвідувачів розійтись, але ніхто не пішов, і довго ще шанувальники мистецтва і художники спілкувались, гомоніли, згадуючи мирне життя, обговорювали нові твори. Руїни знищеного готелю «Україна» на протилежному боці вулиці наче брали участь у цьому сакральному дійстві. Виставка вийшла потужною, з великою кількістю нових робіт. Як і в інших містах, тематично твори поділялися на дві групи. Одна з них відображала сьогодення, фіксуючи скоєне ворогом, було багато фотографічних та олівцевих портретів героїв та героїнь. Друга група змальовувала омріяне мирне життя: радісні пейзажі, натюрморти, квіти. Соціуму потрібне було і те й інше. За визначенням професорки Ольги Петрової, від початку війни «на виставкових майданчиках знайшли своє місце твори кількох типів: документалістики (фото), публіцистичного плаката, відкритої метафорично-асоціативної форми та композиції, у яких відчутні культурні рефлексії з історії мистецтва» [5].

Важливу роль в актуальному мистецтві на початку війни відіграла фотографія. На фронті опинилося чимало професійних фотографів, а також митців, які, не маючи змоги малювати на папері, робили фотофіксацію подій. Варто підкреслити, що митці ризикували життям, як і військові. Широко відомими стали фотографічні твори Дмитра Козацького — оборонця Маріуполя. Від 2015-го до 1 березня 2022 року разом з іншими побратимами він тримав оборону на заводі «Азовсталь» [9]. Йому належать страшні кадри нерівної боротьби українських захисників із ворогом. Дмитро був головою пресслужби полку «Азов». Він — автор десяти унікальних світлин поранених побратимів із польового шпиталю на заводі, які сьогодні знають у всьому світі. Його унікальні фотографічні твори, як-от «Останній день на Азовсталі», є прикладом високого мистецтва. Одну зі світлин, на якій зображено чоловіка у яскравих променях травневого сонця, що потрапляють через розбиті вікна усередину напівзруйнованих приміщень заводу, назвали «Світло

переможе» [3]. Ця фотографія була визнана однією з найкращих робіт 2022 року за версією газети «The Guardian» та потрапила до переліку «100 найкращих фотографій 2022 року» за версією журналу «Time».

Професійний фотограф Олександр Чекменьов родом із Луганська. У жанрі фотографії він почав працювати ще 1988 року і вже відтоді тяжів до соціальної фотографії. Шукаючи власний стиль, він фіксував навколишню дійсність, фотографував пересічних людей на вулицях, аби продемонструвати жахливі наслідки економічної кризи, що спіткала Донбас після розпаду Радянського Союзу. Митця цікавила тема нищення вугільної промисловості краю. Олександр Чекменьов — автор відомих проектів «Чорно-білий Луганськ», «Вуличні люди», «Пасха», «Паспорт», «Майдан», «Воїни», «Донбас», «Війна», «Мешканці Києва» та багатьох інших. Останній і, певно, найсильніший з соціокультурної точки зору, — це проект «Обличчя війни», де автор фіксує життя довкола і пропонує глядачеві самому домислити завдання, яке поставив собі митець. Це інтелектуальне мистецтво, яке суголосне й живописному твору Віктора Сидоренка «Сполохи чорнозему», зробленому 2023 року.

Андрій Котлярчук — професійний фотограф, мистецтвознавець, член НСХУ, фундатор міжнародного бієнале «Українська художня фотографія» — від перших хвилин війни почав фіксувати події російсько-української війни. Його творчий стиль унікальний, адже майстер використовує виключно старовинну техніку чорно-білої фотографії. Він фотографує професійною камерою Rolleiflex 6008 integral, де світлина фіксується плівкою з європейським форматом бхб. Майстра цікавить усе, чим живуть його герої — пересічні українські люди, які стали зі зброєю у руках на захист Батьківщини. Він і сам є добробатівець загону добровольців «братства» при ГУР МО ЗСУ. Андрій був у загонах, що боронили Броварський район Київщини — місце найзапекліших боїв українського війська з колонами техніки і десятками тисяч солдатів-загарбників, які прийшли з боку Чернігівщини. Три тижні був на передовій. Станом на зараз, коли дописується це дослідження, готується до друку великий

альбом фронтових фотографій Андрія Котлярчука. Життя багатогранне, тож і теми його робіт різні: від психологічних портретів побратимів до жартівливих моментів фіксації татуювань на тілі воїнів. Навесні 2022 року авторка дослідження мала честь потрапити в об'єктив Андрія Котлярчука. Родина мистецтвознавців Роготченків від перших днів війни брала участь у захисті Київщини у складі загону територіальної самооборони в одному з сіл Броварського району. У Національному музеї «Київська картина галерея» у жовтні 2023 року експонувалася виставка фронтових фотографій Андрія Котлярчука «Сіль війни». У запрошенні було написано: «Проект присвячено рядовим визвольної війни українського народу. Саме вони, як старовинні атланти, витягують на собі весь буденний тягар протистояння. Цілодобова героїчна праця у тилу ворога та на самому передньому краю. Життя, яке не закінчується серед окопного бруду. Ці люди доносять до нас дух перемоги. Ми віримо їм, бо вони частина нашого суспільства. Саме вони кують прямо зараз нову реальність. Це історія про герць українського народу, про молодість і відвагу. Про тих людей, які переломлюють свій страх, тому, що прийшов час, заради якого вони народилися. Час захищати Батьківщину. Ця виставка — частина документального проекту свідка подій на передовій під час оборони Києва» [1]. Наступний великий проект А. Котлярчука експонувався у залах Інституту проблем сучасного мистецтва НАМ України у груповій виставці творів Богдана Мазура, Костянтина Синицького, Василя Татарського, Ілька Поп'юка (Україна), Дженін Блеті (США). Вихідним матеріалом для митців були гільзи від САУ «Оксана» з гарматою КС-19 калібром 100 мм. Усі гільзи — воєнні артефакти з району бойових дій на Куп'янському напрямку. Метою проекту було створити унікальні мистецькі образи на базі використаних у реальних боях гільз. На сайті ІПСМ НАМ України зазначено: «Інститут проблем сучасного мистецтва Національної академії мистецтв України є провідним мистецько-науковим майданчиком у презентації та глибокому аналізі художніх рефлексій війни, процесів і явищ героїчного етапу сучасної української

історії. Команда Інституту пропонує низку заходів, серед яких — проект «Арт-А-Арт», назва якого відобразила співгру слів «Артилерія» — арта та «art» — мистецтво. Проект реалізовано спільно з Київською державною академією декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука, Національною спілкою художників України, Програмою імені Фулбрайта в Україні та асоціацією її випускників — БО «Українське фулбрайтівське коло» [6].

Висновки. Образотворче мистецтво країни є складником її повсякденного життя. Ситуація, що склалася в лютому 2022 року, докорінно змінила звичний ритм існування великої центральноєвропейської країни — України. Війни такого масштабу, яка прийшла до нашого порогу, на європейській території не було останніх 80 років. Це зумовило необхідність допомоги людям, які стикнулися з жахіттями війни. Адаже, за висновками лікарів, населення країн, де ведуться бойові дії, стає психічно травмованим. ІПСМ НАМ України досліджує цю нову проблему суспільного життя і теоретично — у розробках програм допомоги, і практично — ініціюючи мистецькі проекти, художні виставки за участю воїнів, які малюють з професійними митцями, круглі столи та конференції, на яких обговорюються проблеми ментального здоров'я нації. Необхідність спільної праці митців, культурологів, мистецтвознавців із соціумом часів воєнного лихоліття очевидна. Вперше розробляються та здійснюються спільні проекти у сфері культурології та медицини. Співпраця митців із військовими лікарями на базі спільних платформ, як-от «Калмі» (Всеукраїнська асоціація фахівців з проблематики наслідків бойової психічної травми та відновлення людей з інвалідністю), спільні художні виставки, відвідування музеїв та виставкових залів, художніх виставок — один зі шляхів подолання проблеми. Навіть недовгий у часі досвід спільних дій наочно демонструє очікуваний терапевтичний ефект. Тож головним завданням образотворчого мистецтва в Україні сьогодні стає допомога у подоланні тяжких наслідків війни та терапія мистецтвом з метою гармонізації розвитку кожної особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Війна очима фотохудожника Андрія Котлярчука // Державний комітет телебачення і радіомовлення України. Дата оновлення: 26.10.2022. URL: <https://comin.gov.ua/news/viina-ochyma-fotokhudozhnyka-andriia-kotliarchuka> (дата звернення: 10.09.2024).
2. Вірич Є. Олена Чепелюк: «У мене був поклик: стати на захист університету». Інтерв'ю з першою ректоркою херсонського вишу // Кавун.City. Дата оновлення: 11.07.2023. URL: <https://kavun.city/articles/298739/u-mene-buv-poklik-stati-na-zahist-universitetu-intervyu-z-pershoyu-rektorkoyu-hersonskogo-vishu> (дата звернення: 10.09.2024).
3. Ковальчук О. Виставку робіт фотографа, захисника з «Азова» Дмитра Козацького відкрили у його рідному місті на Житомирщині // Суспільне Житомир. Дата оновлення: 22.02.2024. URL: <https://suspilne.media/zhytomyr/690250-vistavku-robit-fotografa-zahisnika-z-azova-dmitra-kozackogo-vidkrili-u-jogo-ridnomu-misti-na-zitomirsini/> (дата звернення: 10.09.2024).
4. Петрашек В. Виграємо війну — відбудуємо культуру! // Образотворче мистецтво. 2023. № 3–4. С. 2.
5. Петрова О. «Захисти від болю та страху» // Образотворче мистецтво. 2023. № 3–4. С. 12–17.
6. Проект «Арт-А-Арт» // Інститут проблем сучасного мистецтва НАМ України: офіційний сайт. Дата оновлення: 09.05.2024. URL: <http://mari.kyiv.ua/node/395> (дата звернення: 10.09.2024).
7. Роготченко С. Арттерапія української війни. Історія. Початок // Художня культура. Актуальні проблеми. 2024. Вип. 20. Ч. 1. С. 97–103. DOI:10.31500/1992-5514.20(1).2024.306918
8. Чернявський К. Нескорені міста-герої // Образотворче мистецтво. 2023. № 3–4. С. 6–11.
9. Чириця І. Дмитро Козацький: Очі «Азовсталі» // Укрінформ. Дата оновлення: 27.05.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3493330-dmitro-kozackij-oci-azovstali.html> (дата звернення: 10.09.2024).

REFERENCES

1. Viina ochyma fotokhudozhnyka Andriia Kotliarchuka. (2022, October 26). [War Through the Eyes of Photographer Andriy Kotlyarchuk]. *State Committee for Television and Radio Broadcasting of Ukraine*. Retrieved from <https://comin.gov.ua/news/viina-ochyma-fotokhudozhnyka-andriia-kotliarchuka> [in Ukrainian].
2. Virlych, Y. (2023, July 11). Olena Chepeliuk: «U mene buv poklyk: staty na zakhyst universytetu». Interviu z pershoiu rektorkoiu khersonskoho vyshu [Olena Chepeliuk. I Had a Calling to Defend the University. Interview With the First Rector of Kherson University]. *Kavun.City*. Retrieved from <https://kavun.city/articles/298739/u-mene-buv-poklik-stati-na-zahist-universitetu-intervyu-z-pershoyu-rektorkoyu-hersonskogo-vishu> [in Ukrainian].
3. Kovalchuk, O. (2024, February 22). Vystavku robit fotohrafa, zakhysnyka z “Azova” Dmytra Kozatskoho vidkryly u yoho ridnomu misti na Zhytomyrshchyni [An Exhibition of Works by Photographer and Azov Defender Dmytro Kozatskyi Opens in His Hometown in Zhytomyr Region]. *Suspilne Zhytomyr*. Retrieved from <https://suspilne.media/zhytomyr/690250-vistavku-robit-fotografa-zahisnika-z-azova-dmitra-kozackogo-vidkrili-u-jogo-ridnomu-misti-na-zitomirsini/> [in Ukrainian].
4. Petrashek, V. (2023). Vyhraiemo viinu—vidbuduiemo kulturu! [If We Win the War, We Will Rebuild the Culture!]. *Obrazotvorche mystetstvo*, 3–4, 2 [in Ukrainian].
5. Petrova O. “Zakhysty vid bolii ta strakhu” [“Protect From Pain and Fear”]. *Obrazotvorche mystetstvo*, 3–4, 12–17 [in Ukrainian].
6. Art-A-Art Projekt. (2024, May 9). *Modern Art Research Institute of the National Academy of Arts of Ukraine: official website*. Retrieved from <http://mari.kyiv.ua/node/395> [in Ukrainian].
7. Rohotchenko, S. (2024). Artterapiia ukrainskoi viiny. Istoriia. Pochatok [Art Therapy of the Ukrainian War. History. The Beginning]. *Artistic Culture. Topical Issues*, 20 (1), 97–103. DOI:10.31500/1992-5514.20(1).2024.306918 [in Ukrainian].
8. Cherniavskiy, K. (2023). Neskoreni mista-heroi [Unconquered Cities-Heroes]. *Obrazotvorche mystetstvo*, 3–4, 6–11 [in Ukrainian].
9. Chyrytsia, I. (2022, May 27). Dmytro Kozatskyi: Ochi “Azovstali” [Dmytro Kozatskyi: The Eyes of “Azovstal”]. *Ukrinform*. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3493330-dmitro-kozackij-oci-azovstali.html> [in Ukrainian].

A-146 «Красуня терпіти не буде», оприлюднено: 12 травня 2022 року

Д-53 Серія «Reflection of time», оприлюднено: 27 квітня 2022 року

Анастасія Лисенко (2001 р. н.), Черкаси
Студентка Київського національного університету технологій та дизайну

Д-36; Д-37 Без назви, оприлюднено: 13 квітня 2022 року
Крохіна Вікторія (2004 р. н.), Полтава. Студентка Полтавської політехніки ім. Юрія Кондратюка

A-94 «Діти не мають бути втягнуті у війну...», оприлюднено 11 квітня 2022 р.
Єжела Анастасія (2001 р. н.), Київ. Студентка КПІ

Андрій Котлярчук. «Звільнена Київщина», плакат проекту, 2023

Відкриття виставкового проєкту «Миколаїв нескорений», 15 серпня 2023 року, Миколаїв

Окупований Херсон. Мітинг 20.03.2022,
Олена ЧЕПЕЛЮК — завідувач кафедри дизайну
Херсонського національного технічного університету.
3 2023 року — ректор.

Проєкт «Арттерапія». Перше малювання,
Шпиталь. 01.06.2023

Проєкт «Арттерапія». Друге малювання, Шпиталь. 22.08.2023

SVITLANA ROHOTCHENKO
ART THERAPY ON A NEW SCALE: FROM SKETCH TO EXHIBITION

Abstract. February 2024 marked a turning point in the evolving timeline of contemporary discourse. Today, nearly every research study, scientific article, or conference presentation inevitably references pre-war and wartime contexts—a distinction that has become the norm across various disciplines. Artistic creativity is no exception. New artistic movements have emerged, reflecting and responding to the realities of war. The shift in dominant themes, the rise of new artistic voices, and the transformation of the art scene are direct consequences of the ongoing war between Russia and Ukraine, which has persisted for over two and a half years. The visual arts rapidly adapted to new realities after the initial shock of the war's outbreak. Artists were among the first to react to wartime needs, producing posters addressing urgent themes and sharing their work widely on social media. One of the earliest professional artistic platforms to emerge was *Volnanova*, officially registered on March 28, 2022—just one month and four days after the full-scale Russian invasion of Ukraine. This institution, unprecedented in its nature, quickly became an active participant in educational and cultural life. By the summer of 2022, exhibition projects—featuring photography, pencil drawings, and paintings—were being showcased in various artistic venues across Ukraine. Ukrainian fine art, in turn, embraced one of its most vital roles: communication. For many traumatized by war, visual art has served as a psychological refuge, offering a means of expression and healing.

Keywords: art therapy, artistic creativity, exhibition activity, artist.

Стаття надійшла до редакції 12.09.2024.

Стаття прийнята до друку 23.10.2024.

Дата публікації: 18.11.2024.

© Світлана Роготченко 2024